

ПЕРЕПИС НАСЕЛЕННЯ 1926 РОКУ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ ЕТНІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Скляр В.М.

*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут», м. Харків*

Статистичні матеріали переписів є головним джерелом дослідження етнічних процесів. Унікальне наукове значення має перепис населення України 1926 року, бо проводився напередодні значних демографічних катастроф першої половини ХХ ст., спричинених насильницькою колективізацією, що супроводжувалася депортацією розкуркулених селян, Голодомором 1932–1933 рр. – геноцидом українського народу, масовими політичними репресіями сталінського тоталітарного режиму 30-х рр. ХХ ст.

Публікація результатів перепису 1926 року [1] виявилася найбільш повною, порівняно з усіма іншими радянськими переписами 1959, 1970, 1979 та 1989 р. До того ж, перепис 1937 року, який виявив досить значне скорочення чисельності населення українців на тлі інтенсивного зростання чисельності росіян в Україні, порівняно з 1926 роком оголошено «шкідницьким», а матеріали перепису були засекречені. Варто зазначити, що у 1927 році ЦСУ України опублікувало матеріали перепису 1926 року щодо етнічного складу сільського населення не лише в межах окремих районів, але й усіх сільських рад [1], що надає можливість визначити територіальні відмінності етнодемографічних втрат в Україні, внаслідок Голодомору 1932–1933 рр. Жоден пізніший перепис не надав подібних матеріалів.

Найбільш повне дослідження результатів перепису населення України 1926 року належить видатному українському етнодемографу професору Арсену Петровичу Хоменку [3]. Порівнявши матеріали переписів 1897 та 1926 рр., учений переконливо довів, що на початку 20-х рр. ХХ ст. виявилася тенденція до зростання частки українців в етнічному складі населення України, внаслідок більш високих темпів природного приросту, ніж етнічних меншин, включно з росіянами. На жаль, з кінця 20-х і до кінця 80-х рр. ХХ ст. спостерігалася інтенсивне зменшення рівня частки українців серед усього населення України, внаслідок депортацій українців, Голодомору 1932–1933 рр. та масового заселення росіянами урбаністичного середовища України. Однак уже у середині 30-х рр. наукові праці А.П. Хоменка опинилися у «спецховищі», а ученого звинувачено в «українському буржуазному націоналізмі» та розстріляно у 1938 році. Дослідження творчого доробку А.П. Хоменка проведено істориком В.І. Марочком [4].

Отже, аналіз статистичних матеріалів перепису населення 1926 року за окремими районами надасть можливість встановити територіальні особливості демографічних втрат населення України внаслідок Голодомору 1932–1933 рр. та визначити етнічну складову цієї демографічної катастрофи.

Література:

1. Всесоюзний перепис людності 1926 року. – Москва: Вид. ЦСУ СРСР, 1929. Т. XI, XII, XIII.
2. Національний склад сільського населення України. – Харків: Вид. ЦСУ УРСР, 1927. – 226 с.
3. Хоменко А. Національний склад людності УРСР. – Харків: Вид. ЦСУ УРСР, 1931. – 142 с.
4. Марочко В. Професор демографії Арсен Хоменко: «причини смерті – розстріл» // З архівів ВУЧК – НКВД – КГБ. – 2017. – №1 (47).